

Çərşənbə, 20 avqust 1919-cu il, nömrə 256

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 23 zülqədətül-haram sənə 1337. 20 ağustos 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırını səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

SİRK “MODERN”

Çarşənbə günü avqustun 20-ndə
1919-cu ildə

İndiyədək görünməmiş mübarizə günü

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 53-cü günüdür.

1919-cu ilin məşhur cahan pəhləvanı namı və Azərbaycan fəxri şərfi və 30.000 manat mükafat.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Təzə varid olmuş pəhləvan “Sibiryaya ayısı” adı qazanmış Buyvolov – Makarov.

2-nci: Qırmızı Maska – Kalişeviç.

3-ncü: Təzə varid olmuş Polşa pəhləvanı Kreçetov – Staroşvili.

Tamaşa başlanacaq axşam saat 8 tamamda. Pəhləvanların çıxışı 11-in yarısında.

Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

7471

İXTAR

[XƏBƏRDARLIQ]

Makinalarımızdan birisi xarab olduğundan bir neçə gün qəzetəmiz bugünkü kimi kiçik qitədə [ölçüdə] çıxacaqdır.

HÖKUMƏT TEATROSU

AXŞAM TAMAŞASI

DRAMA

Bakı Türk aktyorlarının şərəkatəi Hüseynqulu Sarabskinin iştirakı ilə çarşənbə [çərşənbə] günü ağustos ayının 20-də 1919-cu ildə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır məşhur faciə-nəvislərimizdən Nəcəf bəy Vəzirovun yazmış olduğu

“Müsbəti-Fəxrəddin”

faciəsi, 6 pərdədə.

Fəxrəddinin rolunu ifa edəcəkdir Hüseynqulu Sarabski. Həmin faciəyə məxsus libaslar hazırlanıbdır.

Təfsilat proqramda.

Çalacaq Abutalıb [Yusifov] və oxuyacaq məşhur Azərbaycan xanəndəsi Seyid Şişəli. Biletlər satılır bu gündən teatronun kassasında.

Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

Rejissor Sarabski, müavin Rza Darablı, məsul Xəlil Hüseynov, müdiri-məsul İsgəndər Rəcəbov.

**AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİ
TEATROSUNDA
AXŞAM TAMAŞASI**

“Cır-bır” və böyük konsert
Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy
Qardaşlarının Müdiriyyəti
Cümə günü ağustosun 22-də
1919-cu ildə

Hacıbəyli qardaşları əsərlərindən

“Arşın mal alan”,

“Əsli və Kərəm”,

“Aşıq Qərib”,

“O olmasın, bu olsun”,

“Leyli və Məcnun”

opera və operettalardan mürəkkəb

bir pərdəli “Cır-bır”,

dalıyca 15 nömrədən ibarət

Azərbaycan, Dağıstan,

Gürcüstan və Gilan

milli nəğmələri oxunub,

milli rəqslər ediləcəkdir

və bundan masiva [bundan əlavə]

iki nəfər səhnədə

“qurşaq” tutacaqdırlar.

Bu böyük nümayiş səhnəmizdə

birinci dəfə olduğundan,

şükuhlu [təntənəli] bir mənzərədə

başə gəlib,

böyük simfoniya orkestri

İrandan varid olmuş məşhur tarzən

Qurban Pirimovun

iştirakı ilə

[Maqomayev] Müslüm bəyin

təhti-idarəsində olaraq

milli nəğmələr icra ediləcəkdir.

Biletlər teatrın kassasında

satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaqdır

axşam saat 9-un yarısında.

**AZƏRBAYCAN
MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA**

11 avqust iclası

Sədr: doktor Ağayev

Katib: Əhməd Cövdət bəy

Məsaili-yövmiyyə [gündəlikdəki məsələlər]:

1. Daxil olmuş kağızlar. O cümlədən Sosialistlər fraksiyasının hökumətə sualı. Mehdi bəy Hacıbababəyovun ərzi-halı; sonra:

1) Bakı gömrükxana heyətində bir müfəttişlik məmuriyyəti təşkili haqqında layiheyi-qanuniyyə [qanun layihəsi];

2) 600 milyon dövləti kağız pul buraxılması haqqında qanun layihəsi;

3) [Bəhram bəy] Vəzirov və [Qara bəy] Əliverdiyevə məzuniyyət verilməsi haqqında ərizələr.

2. Azərbaycan təbəiyyəti [vətəndaşlığı] haqqındakı layiheyi-qanuniyyənin 2-ci qiraəti; məruzəçi: Mehdi bəy Hacınski.

3. Qolçu vergisi nizamnaməsinin qəvaidinin təbdili [qaydalarının dəyişdirilməsi] və qolçu vergisini təmin etmək üçün rəhin qəbulu haqqında layiheyi-qanuniyyə; məruzəçi: Mehdi bəy Hacınski.

4. Sülh məhkəmələrinin cinayət işlərində daireyi-nüfuzunun tövsisi [nüfuz dairəsinin genişləndirilməsi] və sülh hakimləri hökmünün təqviyəsi [gücləndirilməsi] ilə əmvali-xassəyə [xüsusi mülkiyyətə] qarşı icra edilən bəzi cinayətlərə biçiləcək cəzaların təbdil və təğyiri [dəyişdirilməsi] haqqında qanun layihəsi; məruzəçi: Rzaev Bağır.

5. Spirt məhsulatından alınan aksiz vergisi miqdarlarının artırılması haqqın-

da qanun layihəsi; məruzəçi: [Rza bəy] Ağabəyov.

6. Azərbaycan məmləkəti sərhədində mühafizə bölüyü təsis haqqında qanun layihəsi; məruzəçi: [Rza bəy] Ağabəyov.

7. Tövcü vergisinin artırılması ilə bərabər, torpaq gəlir və məxaric smetasının və torpaq vergisi miqdarlarının təmdidi [uzadılması] haqqında layiheyi-qanuniyyə; məruzəçi: [Rza bəy] Ağabəyov

8. Nəşri-elan haqqında;

9. Maliyyə naziri Şurası haqqında;

10. Fabrika inspeksiyasına dair qəvədin [qaydaların] müvəqqədən təğyiri [dəyişdirilməsi] haqqında layiheyi-qanuniyyə;

11. “İttihad” fraksiyasının hökumətə sualı;

12. Ümumi əyləncəxana və tamaşaxana yerlərindən alınan müvəqqəti verginin hökumət məbaliğ müstəhfəzəsinə [hökumət xəzinəsinə] idxalı haqqında layiheyi-qanuniyyə; məruzəçi: [Rza bəy] Ağabəyov

13. Həmin sənə üçün İrəvan Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat] naziri vəkilinin maaşı və onun idarə məsarifatı üçün məzkur [adı çəkilən] nazirə 127.000 rublə kredit açılması haqqında qanun layihəsi; məruzəçi: [Səməd ağa] Ağamalov.

14. Damğa rüsumatı qanunnaməsinin bəzi maddələrinin təbdili və rüsum miqdarlarının təzyidi [artırılması] haqqında layiheyi-qanuniyyə; məruzəçi: [Şəfi bəy] Rüstəmbəyov.

15. Şəhadətnaməsiz olan içki ticarətindən alınan cərimələrin qüvvələnməyi haqqında layiheyi-qanuniyyə; məruzəçi: [Mehdi bəy] Hacinski.

16. Bakı Xəzinə Palatası müdiri müa-

vinliyi vəzifəsinin ləğvi haqqında qanun layihəsi; məruzəçi: Muxtar Əfəndizadə.

17. Azərbaycan Cümhuriyyəti Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin [Sosial Təminat Nazirliyinin] ştat siyahısı və maaşlarının artırılması haqqında layiheyi-qanuniyyə; məruzəçi: Vəkilov Mustafa.

Sosialistlərin hökumətə sualı iclasın axırına tərk edilir. Qanun layihələrindən birincisi, yəni gömrükkəna heyətində müfəttişlik haqqında olanı Ləvayehi-Qanuniyyə [Qanun Layihələri] komissiyasına, 600 milyon kağız pul buraxmaq, sülh məhkəmələri daireyi-nüfuzunun tövsisi, spirt məhsulatından alınan aksiz vergisinin artırılması, sərhəd mühafizə bölüyü təsis və tövcü vergisinin artırılması haqqındakı 4-5-6 və 7-ci layihələr isə Maliyyə-Büdcə komissiyalarına göndərilir.

Sonra Bəhram bəy Vəzirov ilə Qara bəy Əliverdiyevin məzuniyyətləri məsələsinə keçərək rəis əfəndi elan edir ki, Bəhram bəy Vəzirov may ayının 28-də bir aylıq məzuniyyət almışdı. Sonra xəstə olduğunu bəyanla möhlət verilməsini xahiş etmişdi və məzuniyyətinin vaxtı iyul ayının axırınadək uzadılmışdır. İndi o möhlətdən 11 gün keçmişdir. Bu surətlə, məzuniyyətin müddəti iki aydan da keçmişdir. Ona görə, Divani-Rəyasət bu xüsusu nəzərə alaraq onun məzuniyyətinin vaxtını bir daha artırmayıb, Parlaman heyəti-ümumiyyəsinə həvalə edir.

Bir də, məzuniyyətin təmdidi [uzadılması] haqqındakı ərzi-hal keçən ayın 28-də yazılmışsa da, bizə ancaq ayın 7-də “İttihad” fraksiyası Ümuri-Xeyriyyə naziri müavini tərəfindən verilmiş bir vəsiqəni təqdim etmişdir. (*Vəsiqəni oxuyur.*) Deməli Bəhram bəy xəstə imiş, bu barədə

“İttihad” firqəsi bizə vəsiqə yetirmişdir. Anlaşılır ki, həman firqə Vəzirova bir teleqraf çəkmişdir və cavabında Bəhram bəy böylə bir teleqraf vurmuşdur: “Mən özümü xəstəliyə vurmayıram, avqustun 15-də gələcəyəm.”

Deməli Bəhram bəyin məzuniyyət vaxtından 11 gün, Qara bəyin vaxtından 17 gün keçmişdir. Rica edirəm, Parlaman bu barədə öz rəyini bildirsin.

Uzun müzakirədən sonra Vəzirova avqustun 15-ə və Əliverdili Qara bəyə 20-ədək məzuniyyət verilməsi təhti-qərara alınır.

Sonra təbəəlik qanununun ikinci (maddə-maddə) qiraətinə keçilir.

Əhməd Cövdət - Qanun birinci dəfə ümumiyyətlə müzakirə edilərkən biz bəzi təshihlər [düzəlişlər] təklif etmişdik. Onları təkrar söyləməyi lazım bilirəm. Qanunda denilir ki, Azərbaycan vətəndaşı olmaq istəyən hər bir adam bir neçə şərtləri haiz olmalıdır [daşmalıdır]. Məsələn, əvvəla bir qulluq sahibi olsun gərək, ikincisi gərək hüsn-əxlaq sahibi olsun. Mən keçən dəfə söyləmişdim, indi yenə təkrar edirəm ki, böylə hüduq qoymaq, iş tapmayan vətəndaşları sıxmaq, onları vətəndaşlıq hüququndan məhrum etməkdir. Bir adam bir az çətin qulluq tapdıqda məhz yer olmadığı üçün Azərbaycan vətəndaşı olammar. Bizcə böylə şeylərə heç vaxt məhəl [yer] buraxmamalıdır. Ona görə biz təklif edirik ki, qanun layihəsinin bu maddəsi çıxarılsın.

Bir də layihəyi-qanuniyyənin 10-cu maddəsində denilir ki, bir xarici Azərbaycan vətəndaşlığını qəbul etsə, onun arvadı da Azərbaycan vətəndaşı olur. Deməli, bu maddəyə görə, arvadın heç bir haqqı, hüququ yox imiş. Mal kimi bir şey

imiş. Ər də onun sahibi imiş, haraya istərsə çəkər. Bu surətlə arvadın haqq və hüququ əsla nəzərə alınmamışdır. Ona görə, bu maddəni qanundan tamamilə çıxarmalıdır. Çünki çox ola bilər ki, bir xarici təbəəsi Azərbaycan vətəndaşlığını qəbul etsin, amma arvadı qəbul etmək istəməsin. Öz istədiyi təbəəlikdə qalsın, yaxud əri hankı təbəəlikdə olduğuna baxmayaraq, arvad özü Azərbaycan vətəndaşlığını qəbul edir. Bu xüsusda ərizə verir. Bu onun öz ixtiyarıdır və bu ixtiyarı onun əlindən almaq olmaz.

Parlaman fraksiyalarının həpsi öz deklarasiyalarında arvadların hüququnu qəbul və etiraf etdiklərini açıq bəyan etmişlərdir. Vaxta ki, ümum firqələr arvadların hüququnu etiraf edirlər, o halda onu müdafiə və riayə dəxi lazımdır. Halbuki bu maddə ilə arvadların hüququ xələdar edilir [pozulur].

Sonra qanunun 11-ci maddəsində and məsələsinə keçərək, qabaqkı iclasda mən bu xüsusda danışmışdım. O vaxt Mustafa Vəkilov dedi ki, sosialistlər başqa dürlü danışmazlar da. Onların mövqeyi öylədir ki, gərək and məsələsinin əksinə, əleyhinə danışsınlar. Mən də deyirəm ki, Mustafanın mövqeyi öylədir ki, o gərək andı müdafiə etsin. Amma söz burasındadır ki, hər yerdə hər iş əxlaqı və mənəvi nöqtəyi-nəzərdən baxmalıdır.

Bir mülahizə etməlidir ki, and içən adam andını saxlayacaq, ona əməl edəcəkdir ya yox.

Siz bir tərəfdən deyirsiniz ki, Azərbaycan təbəəliyini qəbul edən bir şəxs iki il müddətində özünün əxlaq-xəvasiyyət [əxlaq və təmizlik, saflıq] sahibi olduğunu göstərüb etimad və etibar qazanmalı, ləyaqətini hökumətin nəzərinə yetirərək

öz mənliliyini isbat etməlidir. Bundan sonra da bir çox qeydlər və şərtlər qoyulmuşdur ki, ona da əməl etməlidirlər. Mən deyirəm ki, bu şərtlərə, bu tələblərə əməl edildikdən sonra bir də and içmək lazım deyildir. O maddələrə əməl edilsə kifayətdir. Amma sən deyirsən, xayı, gərək bunların həpsiylə bərabər bir də and içə, vəhalonki [halbuki] heç and içmək sədəqət və xülusu təmin etməz. Ola bilsin ki, sən özün indi and içəsən amma bir vaxt hökumət əleyhinə çıxasan. Çünki bu min dəfələrlə görülmüş bir işdir. Bundan əlavə, anda xalq arasında nə qədər əhəmiyyət verildiyi məlumdur. Məhkəmələrdə min dəfə and içilir. Sonra da əleyhinə gedirlər. Bu surətlədir ki, anda əməl edilmədiyindən, andın əhəmiyyəti itir. Əgər siz doğrudan da and tərəfdarisınız, o halda gərək andın qüdsiyyətini saxlayasınız. Ona görədir ki, andı öylə yerdə işlətməlidir ki, müqəddəsliyi itməsin.

Bundan məəda [başqa], vaxta ki, sən vətəndaş olmaq istəyəni cürbəcür qanunlar, maddələr ilə qeyd və şərtlər altına alıb təhdid edirsən [məhdudlaşdırırsan], daha ona bir də and verməyin mənası və lüzumu qalmayı. Ona görə, mən təklif edirəm and haqqında maddə bütün-bütünə qanundan rədd edilsin.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

General Qurkonun əmrnaməsi

Şimalda olan rus-ingilis qoşunlarının komandanı general Qurko bütün cəbhəyə əmr vermişdir ki, yürüşdə buluna-raq Qərbi və Cənubi Rusiya ordusuna mühləq olsunlar [qoşulsunlar].

General Denikinın yürüşü

Londondan xəbər verilir ki, general Denikin yenidən bir qədər irəliləmişdir. Onun zirehli qatarları Yelizavetqrad dairəsində əməliyyatı-hərbiyyədə bulunmuşdur. Böylə xəbər verilir ki, bolşeviklər Kiyevi təxliyə edirlər. Bolşeviklər Odesanı təxliyə etmək üçün ciddi surətdə hazırlıq görürlər. Odessa fəvqəladə komisiyonunun sabıqkı heyəti şimal tərəfə əzimet etmişlərdir [yola düşmüşlər] və bu yerə yeni adamlar intixab edilmişdir [seçilmişdir]. Pul ehtiyatı da oradan çıxarılır.

- Londondan xəbər verilir ki, Petroqraddan çəkilən teleqrafa nəzərən Qırımızi qoşunlar qanlı bir müsadimə [toqquşma] ilə Şura Hökumətinə protesto olmaq üzrə edilən ümumi tətili yatırtmışlardır.

Macarıstan Kabinəsi

Nauen, 15 ağustos. Yeni təşkil edilmiş Macarıstan Kabinəsinə aşağıdakı şəxslər keçmişlərdir: Marton Lovasi – Baş vəzir, Qraf Cyula Andraşi - Xariciyyə vəziri, Stefan Fridrix – Hərbi, Ernyo Qarami – Ticarət, Stefan Saber – Əmlak; İstirahəti-Ümumiyyə vəziri – Yulius və Maarif vəziri – Payden. Burjuaz və etilafçı [uzlaşmaçı] firqələrdən bərabər olaraq heyətə daxil olmuşlardır.

TÜRKİYƏDƏ

Türkiyə mürəxxəsləri

Bütün İstanbul mətbuatı, gərək türk və gərəkse fransız qəzetələri Türkiyə mürəxxəslərinin [nüməyəndələrinin] Parisdən

İstanbula övdət etməsi [qayıtməsi] və onların Fransa səfəri nəticəsi haqqında uzun-uzadıya məqalələr və mütalialər təxsis edirlər.

Heyəti-mürəxxəsənin rəisi Sədrəzəm Damad Fərid paşa həzrətləri türk qəzetələri mühərrirləri ilə müsahibə edərək Türkiyə ilə Müttəfiqlər arasında davam edən sülh müzakirətindən naümid olmadığını məlum və Türkiyənin gələcəyinə nikbinanə bir nəzərlə baxdığını bəyan etmişdir. Fərid paşa ümid edir ki, Türkiyə heyəti-mürəxxəsəsinin Sülh Konfransına getməsi böyük nəticələr vermişdir və bu yaxınlarda yenidən Parisə övdət etməsi lazım olacaqdır.

Heyətin digər üzvləri dəxi Parisə getdiklərindən artıq dərəcə məmnundurlar. Parisdə onlara ehtiram göstərilmişdir. Fransa isə Türkiyə heyəti-mürəxxəsəsinə başqa nəzərlə baxmış və əleyhinə bir neçə şiddətli məqalələr yazmışdırsa da, bundan əlavə Fransa Rəisi-Vükəlası və Sülh Konfransı sədri Klemanso Türkiyə heyəti rəisi namına yazmış olduğu bir məktubda “Türkiyə heyətinin Parisdə qalması artıqdır” söyləmişsə də, bununla belə, yenə onlar öz vəzifələrindən məyus olmamışlardır.

Türkiyə qəzetələrindən birisi mürəxxəslərdən birinin dilindən söyləyir ki, türklərlə məskun olan vilayətlər və həmçinin İstanbul Türkiyənin əlində qalacaqdır. Bununla bərabər, İzmir məsələsinin dəxi türklərin istədiyi kimi və onların arzusuna müvafiq bir surətdə həll ediləcəyi gözlənilir.

Heyət İstanbula varid olduqda [çatdıqda] Mustafa Səbri bəyin təhti-rəyasətində [başçılığı altında] olmaq üzrə Tür-

kiyə Şurayi-Vükəlasının [Nazirlər Kabinetinin] iclası vəqə olmuşdur. Ertəsi gün şəhərdə Kabinənin istefa verdiyi haqqında şayiələr dövrən etməyə başlamışdır. “Sabah” qəzetəsi yeni Kabinə təşkilinin [Əhməd] Tofiq paşaya mühəvvəl olunacağı [tapşırılacağı] barəsində məlumat vermişdir.

“Ələmdar” qəzetəsi Türkiyə heyəti-mürəxxəsəsinin sülh müzakirətindən çox da məmnun olmayıb, bir dərəcə bədbin olduğunu dərməyan etmişdir [meydana atmışdır]. Qəzetə bu xüsusda yazmış olduğu bir məqaləsində deyir ki:

“Həmin heyətin Türkiyə müqəddarətına nə kimi təsiri-nüfuz yetirəcəyi və bu səfərdən nə kimi nəticələr ilə övdət edəcəyi bizə məlum deyildir. Çünki məzkur [deyilən] heyət lazımı dərəcə hazırlıq görmədən və təlimat almadan Parisə getmişdir. Hələ dünəndən etibarən kəndisini millət tanıtdırmış olan bolqarlar bizə nisbət doğru bir xətti-hərəkət qəbul etmiş və kəndisi bizdən artıq hazır olduğunu isbat etmişdir. Biz qeyd etməliyiz ki, heyətimiz öylə təcili bir surətdə Parisə əzimat etmişdi ki, kəndisi ilə bərabər lazım olan sənədləri və təlimatı belə ala bilməmişdir. Bu isə [Damad] Fərid paşanın bəyannamələrindən aşkar bir surətdə məlum olurdu.”

Çanaqqala və Boğazlar məsələsi

Hal-hazırda Parisdə olan rus komitəsi knyaz [Georgi] Lvov, Sazonov və [Vasili] Maklakov başda olmaq üzrə Sülh Konfransına bir müxtirə [yazılı xəbərdarlıq] təqdim edərək Türkiyə məsələsində Rusiya nöqtəyi-nəzərini göstərmişdir. Həmin müxtirənin Kolçak tərəfindən də təsvib [təs-

diq] edildiyi söylənməkdədir. Müxtirədə göstərildiyindən anlaşılır ki, Çanaqqala beş böyük millətlərin əlində və təhti-idarəsində [idarəsi altında] olmalı imiş və Boğazların mandatı isə Rusiyaya (!) verilməli imiş. Komitə Boğazların beynəlmiləl bir idarəyə verilməsinə də razı olur, fəqət bu şərtlə ki, orada Rusiyaya da yer verilsin.

DAĞISTANDA

Dərbənddə naçalnik qarnizon Qarişkov iyulun 16-da bir nəfər tsaxuru zövçəsi ilə bərabər, yanlarında da 150 min rublə para, tövqif edib [tutub] böylə demişdir: “Pullar xəzinəyə, əsirlər qətlgaha.” Sonra onları qətl ediblər.

Bundan maəda [bundan başqa], iyulun 16-dan 22-sinə qədər 25 nəfər müsəlman tövqif edilib hərəsinin yanında 50 min rublədən nöqsan [az] para almamışdır. Bunlardan bu vaxta qədər bir xəbər yoxdur.

Yenə Dərbənddə iyul ayının 22-də Hacı Bəşir deyən bir kişini nahaq yerə ştıklan [süngüylə] öldürüblər.

Denikin tərəfindən Cenqutay, Dargin, Padar kəndlərini qarət edib, hətta yorğanların üzünü soyub yerdə qalanları və kəndləri tamamən qətl-qarət edib yandırmışlar.

Macalis denilən kəndi yandırmayıblarsa da, talan ediblər.

Cenqutay kəndində Axtılı Teyyib əfəndinin bir vətənpərvər igid oğlu var idi Orxanov. Kəndisi də Posta-teleqraf müdiri olduğu halda, Denikin gələndə onun üstündə olan əslihəsini [silahını] alıblar.

Sonra müşarünileyh [adı çəkilən şəxs], kəndi əslihəsinin barəsində bir qəbz istəmiş, məzkuru qətl etmişlər.

Dərbənddə çörək tapılmaz, tapılsa da yaramaz. Çörəklər 5 rublə girvənkəsi, meyvəcat əsla tapılmayır. Çünki kəndlilər meyvələrini kəndlərindən kənara çıxarmayırlar. Denikin əsgərləri tərəfindən qətl-qarət olunurlar. Yeməli ləvazimat, qənd və qeyri zəruri şeylər qətiyyəən tapılmayır. Ən təəccüblü burasıdır, Denikin kazakları dükanlara, evlərə yönəlib qəbz və əşyalar istəyirlər, alırlar, sorduqda deyir, qablarımız çatmayır.

Axtı kəndindən iki nəfər – Əbdülkərim Əfəndiyev və Əbdül sabiqən Nikolay yüzbaşısı, Denikin idarəsinə müraciət edib demişlər: “Bizim kəndlərə də kazaklardan göndəriniz, ta ki Allaha dua eyləyən qocaman ismləri qırınsınlar. Biz Denikin ilə bir məzhəbdə olmaq istəyirik. Denikin bura gəlməsi bizim üçün böyük bir şadlıqdır.”

Denikin tərəfindən onların təvəqqəsinə görə qoşun göndəriləcək.

Qasım kəndində də istəyiblər, ora da göndəriləcək və göndərilər.

Bir taqım zülümləri yazmaqla qurtarmaz, tükənməz. Kazaklar eyləyən zülümləri bir Allah bilir, bir də qətl olunan ismlər, islam qadınları, islam çocuqları.

* * *

Dağistanda müsəlmanlara xitabən bolşeviklərin əleyhinə olmaq üzrə naməlum şəxslər tərəfindən böylə bir xitabnamə buraxılmışdır:

“Müsəlmanlar! Bolşeviklər sizin müqəddəs Quranınızı oğurlamışlar, qəsb et-

mişlər. Petroqradda bolşeviklər müsəlmanlara namaz qılmağa və ibadət etməyə mane olub, Kronverski caddədə [prospektdə] olan gözəl məscidlərini qapayıb orada mühafizə edilməkdə olan məşhur Quranı aparmışlardır. Bu Quran möminin [möminlər] üçün olduqca qiymətli və müqəddəs bir tarixi əsərdir. Çünki bu Quran peyğəmbərin xəlifəsi Ömər radiallahu-anhu [Allah ondan razı olsun] tərəfindən tərtib edilib yazılmışdır. Bu Quran əvvəl Məkkədə, sonra Baxçasarayda, ən axırda Peterburqun Xalq kitabxanasında saxlanırdı. İnqilabın əvvəlinci günlərində bu Quran kitabxanadan alınıb Peterburq məscidinin yaşıl kümbədi və minarələri altında saxlanmaqda idi. İndi isə bolşeviklər onu qəsb etdilər. Möminlər arasında onun məhv olacağı ehtimalına görə böyük həyəcan hökm-fərmadır [hökm sürməkdədir].”

MƏTBUAT

Hökumət və sosialistlər

Azərbaycan (Türk) sosialistləri naşirifəfkarı [fikirlərini yayan orqanı] olan “Zarya” qəzetəsi Kabinə haqqındakı məqaləsində yazır ki:

“Hal-hazırda əksinqilabla mübarizə və xalqın qazanmış olduğu hürryyətləri müdafiə məsələləri birinci dərəcə əhəmiyyəti kəsb etmişdir və hazırda hökumətin sağ ünsürlər əlinə keçməsi bu mühafizə və müdafiəni təmin etmədiyini, yəni məmləkətin mənafeyinə müvafiq olmadığını dərk ilə sosialistlər fraksiyası qət etmişdir ki, yeni Kabinə təşkilində iş-

tirakdan imtina etməsin. Bu şərtlə ki, sosialistlərin təmini naminə iştirak etdikləri məmləkət müdafiəsi və xalq hürryyəti müdafiəsi, biləşərtü-qeyd [qeydsiz-şərtsiz] həyata çıxarılsın. Bunun üçün də daxili siyasəti dəyişib xalqı mülkədarlar və polislərin məzalimindən [zülmindən] qurtarmalıdır.”

Bədəhu [sonra] məmləkət daxilində ictimai islahat icrası, əkinçiləri torpaqdan və fəhlələri rahat həyatdan təmin lüzumunu qeydlə qəzetə deyir ki:

“Əgər idarə başında duran dairələr doğrudan da məmləkətin mühafizəsi fikrində isələr, sinfi mənafeələrini dövlət mənafeyinə tabe edərək hazırkı ciddi zamanın tələb etdiyi güzəştlərə getməlidirlər.”

Sonra məmləkəti ağır vəziyyətdən qurtarmaq üçün “Zarya” böylə tədbirlər göstərir:

“Məmləkətin xarici qüvvələrdən müdafiəyə hazırlanması qəti və müntəzəm bir surətdə icra edilib, bu vaxtadək olduğu kimi təsadüfi olmamalıdır. Xarici siyasətimiz möhkəm və sabit olub, Cümhuriyyətin tamamiyyət [ərazi bütövlüyü] və istiqlaliyyətinin müdafiə və mühafizəsi məsələsində heç bir tərəddüd olmamalıdır.”

Nəhayət, sosialistlərin Kabinəyə nə şərtlə və nə üçün girə biləcəklərini böylə təsvir edir:

“Yeni müştərak Kabinəyə sosialistlər ancaq onun üçün daxil ola bilərlər ki, məmləkət müdafiəsi həqiqətən təmin edilsin və lazım gəldiyi təqdirdə azğın düşməne qəti müqavimət göstərisin. Əks surətdə, koalisionun məna və əhəmiyyəti yoxdur. Şimdi söz mərkəzindədir.

Əgər mərkəz keçirməkdə olduğumuz zamanın əhəmiyyətini anlamazsa, təqsir bizdə deyil. Nəticələrin də məsuliyyəti bizim öhdəmizdə qalmayacaqdır.”

Rusiya və Zaqafqaziya

Gürcü “Borba” qəzetəsi mürtəcə Rusiya ilə Zaqafqaziyanın münasibəti məsələsinə təhsis etdiyi [ayırdığı] bir məqaləsində bunu Zaqafqaziya cümhuriyyətlərinin beynəlmiləl qəbul və təsdiqi ilə sıxı bir surətdə əlaqədar görərək yazır ki:

“Zaqafqaziya cümhuriyyətləri məsələsi məsaili-yövmiyyə [gündəlik məsələlər] sırasına keçənədək istiqlal və salaməti-mülkiyyəmi müdafiə və himz edə bilməsək, cümhuriyyətlərimizin beynəlmiləl qəbul və təsdiqi işini qeyb etmiş olarız. Biləks [əksinə], o vaxtadək cümhuriyyətlərimizi Rusiya irticasının təcavüzündən himz edə bilsək, istiqlalımızın təsdiqi yolundakı müşkülətin dəfi çətin olmaz. Düşmənlərimiz bunu yaxşı bilir və bu vaxtadək cümhuriyyətlərimiz müqabilinə hər b açmadıqlarının səbəbi budur ki, Zaqafqaziya müvəffəqiyyətlərini təmin edəcək qədər qüvvə sövqü onlar üçün müşküldür.”

Ona görədir ki, qəzetənin zənnincə:

“Zaqafqaziya millətlərin hüququ və hürriyyəti[ni] müdafiə etməyə hazır olan və bacaran ümum qüvvələrlə ən sıxı rəbitə hüsulu vacibdir. Azərbaycan ilə bağlanmış olan ittifaq hər günlük ənud [inadlı] fəaliyyət və müttəhid müdafiə uğrunda çalışmaqda feilən icraya qoyulmalıdır.”

Çünki:

“Ancaq Zaqafqaziya millətlərin hüququnu, demokratiyanın qələbəsini əziz

tutan ümum qüvvələrin sövqü ilə, ancaq bu qüvvələrin birləşməsi və yorulmasızın çalışması ilədir ki, Zaqafqaziya demokratiyasını şimaldan gələn irtica müqabilinə müvəffəqiyyətlə müdafiə və mühimz edə biləcək şərait hasil olar.”

Nəhayət, Bakı kommunistlərinin son çıxışının bu məsələdə nə qədər zərərli olduğunu təsvirlə yazır ki:

“Son aylar zərfində Bakıdakı müəssif [təəssüfverici] fəhlə hərəkəti aşkara isbat etdi ki, xalqda irtica müqabilinə müqavimət qüvvəsini qəşəng sözlər, silah oynatmaq və macəralarla hasil etmək olmaz. Bakı kommunistlərinin fəhlələri çəkdikləri yol ancaq qüvvələrin parçalanması və pozulmasına bəis olar, həm də irticaya xeyir verər. İrtica ilə mübarizədə biz adi yolumuzla getməli, qüvvələrimizi dağıtmayaraq, çətin də olsa, yeganə müvəffəqiyyətli yola düşərək müntəzəmə qüvvələrimizi təşkil etməli və bizə müin [köməkçi] ola biləcək bütün ünsürləri toplamalı, birləşdirməliyiz.”

HƏZİN BİR XATİRƏ “İSMAILİYYƏ”

Bakı bələdiyyəsi mərhum Musa Nağiyev varislərinə müraciətlə, “İsmailiyyə” binasının “qorxulu” olduğundan bəhslə, onun dağıdılmasına müsaidə verilməsini istəmiş, varislər də buna mümaniət etməyəcəklərini [mane olmayacaqlarını] bildirmişlər. Bu xüsüs Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə ixtar edilmiş [xəbər verilmiş], “İsmailiyyə”nin üst qatının sökülərək “zərərsiz” bir hala vəz etdirilməsi

[qoyulması] arzu edildiyindən, Cəmiyyəti-Xeyriyyə idarəsi də “İsmailiyyə” binasının ətrafına ağacdan hasar çəkilməsini təhti-qərara almışdır. Bununla bərabər, qabil bənnalar aranılır ki, “İsmailiyyə”ni söksün. Bir komiyaon intixab edilmiş ki, onun ənqazından [xarabalığından] qalan əşyasını satsın.

Biz bunları, bu məlumatı son bir ayın ərzi-müddətində nəşr edilib gəlməkdə olan qəzetə həvadislərində [xəbərlərində] oxuduq.

Keçən gecə həqir, fələkzədə, öksüz bir qızın saçları kimi dağınıq, fikir və xəyalım kimi hali-müşəvvəşdə [dağınıq, qarışıq] bulunan pərişan odamda əyləşib “İsmailiyyə” binasına, o Azərbaycan milləti, hürriyyət və istiqlalı uğrunda şəhid düşmüş qəhrəmanlar kimi düşmənin amansız qurşunlarına köksünü sipər edən binaya nazir [baxan] pəncərəni açaraq onu seyr edir, düşünür, həm də onun dağıdılması haqqında olan axırıncı qərarı qəzetədə oxuyaraq düşünürdüm.

Bir dürlü bilməyirəm, səbəbini anlamayıram ki, məni nə kimi şeylər, nə kimi əlaqələr “İsmailiyyə” binasına bağlayıb mərbut etmişdir [rəbt etmiş, bağlamışdır] ki, onun sökülüb dağılması fəqərəsi [hadisəsi], onun yandırılıb xarabazara döndərilməsi qədər məni mütəəssir etmişdi. Düşünür, həm də fikirsiz, qayəsiz və mövzusuz olaraq düşünürdüm, xəyalım bir çox geri getmiş, bir çox xatirələrlə məşğul olmuşdu. Nəzərimdə bir taqım rəngarəng şəkillər və mənzərələr tərsim edilirdi [rəsm olunurdu]. Mən “İsmailiyyə” binasının çox da uzun olmayan tarixçəsini, 18-20 sənəlik bir həyatını, tərcümeyihalını gözümün önündə təcəssüm etdirdim.

Mən “İsmailiyyə”nin o günlərini düşünürdüm ki, orası açıq bir yerdən, boş bir düzəngahdan, şəhərimizin mərkəzində vəqə olmuş bir boşluqdan ibarət idi. Ta əski zamanlardan orası ətraf köylərdən, uzaq mahallardan gələn gətiricilərin bir mərkəzi, bir bazarı idi. O zamanlar bura “Qapan dibi” adı ilə məruf idi [tanınırdı]. Bura Qubadan, Şamaxıdan, ta Ağdaş və Ərəş uyezindən taxıl, alma, qoz və sair bu kimi şeylər gətirilib satırlardı.

“Qapan dibi” şəhərimizin mərkəzində rus mədəniyyətinin təsirinə heç bir növ ilə tabe olmayaraq özünün əski ruhunu, təbiət və xasiyyətini mühafizə etmiş bir parça, yevropalaşmış Bakı şəhərində Şərqi bir nümunəsini göstərən bir mənzərə idi.

Burada hər zaman gövdəsini yerə sərmiş və boyunlarını kəməli-əzəmətlə dik tutmuş qara gözlü dəvələrin istirahət etdiklərini, müdhiş və mühib [heybətli, qorxulu] buynuzlu kəllərin yanı üstə yatıb gövşədiklərini görmək olurdu. Hər zaman burada dəvə qatarlarının Şərq əzəmət və ehtişamını dərxatir etdirən [yada salan] zəng və zıncırovlarının həzin səsləri, kəl arabaları təkərlərinin munis, ruhənvaz bir musiqi qədər munis cırıltıları eşidilirdi.

Hələ gecələr “Qapan dibi”nin nə qədər başqalaşdığından, nə qədər səmimiləşdiyindən bəhs etmək istəməyirəm. Siz gərək o zaman Azərbaycanın müxtəlif nöqtələrindən gəlmiş müxtəlif ləhcəli köylülərin, o yek-digərinə “qonaq” olanların yatmış dəvələr arasında od yandırıp başına topladıqlarını və söhbət etdiklərini görə idiniz ki, məni indi başa düşə idiniz.

Hələ Qurban bayramı ərəfəsində “Qapan dibi” özgə bir hal alırdı. Satılmaq üçün Bakı bazarına gətirilən qurbanlıq qoyunlar həp buraya toplanırdı. Bunların mənzərəsi daha dilbərənə, daha şairənə olurdu.

* * *

Mən daha çocuc ikən, təxminən bir iyirmi il əvvəl eşitmişdim ki, Bakı Şəhər İdarəsi “Qapan dibi” bazarını məscid binasına etmək üçün Bakı müsəlmanlarına güzəşt etmişdir. Lakin nədənsə, bir dürlü təfsilatını şimdiki bilməyirəm, məscid tikmək məsələsi bir qədər təxirə uğradı. Sonra Bakıda təşkil edilmiş olan Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi istifadəsiz bir halda qalan şu “Qapan dibi”ndən həm maddi istifadə etmək, həm də təkrar əldən çıxarmamaq məqsədilə, Bələdiyyənin müsaidəsi [icazəsi] ilə oraya sahibləninib, xırda alış-verişçilərə müəyyən bir vaxtdək icarəyə verdi. Böyük qapan tərəzusu [tərəzisi] orada qalmaqla, ətrafında ağacdən dükənlər və budkalar yapıldı. Bu kərə “Qapan dibi” ismi “Şeytanbazar” adına mübəddəl oldu [çevrildi]. Artıq burası Şeytanbazar olmuşdu.

Bir kərə yadımdadır, yanılmayırsam 1908-inci sənədə idi, Mövlud bayramı münasibətilə indiki Parlaman binasının ərəbkari [ərəb üslubunda tərtib edilmiş və bəzədilmiş] böyük salonunda görüş məclisi tərtib edilmişdi. Şu məclisdə camaata bir xoş xəbər, bir bəşarət [muştuluq] verildi. Bu xəbəri verən də Hacı Zeynalabdin Tağıyev cənabları idi. Hacı cənabları deyirdilər:

– Şeytanbazarı[nda] artıq məscid ti-

kilməyəcək. Burası Cəmiyyəti-Xeyriyyə üçün bir bina yapılacaqdır. Bunun da bütün xərcini mərhum oğlu Ağa İsmayılın bəqayı-namı olmaq [adını əbədiləşdirmək] üzrə məclisdə hazır bulunan Musa Nağıyev öz öhdəsinə götürəcəkdir.

Hacının bu nitqi hazırın [orada olanlar] tərəfindən alqışlanmış, Musa Nağıyev də edəcəyi işbu böyük ehsan və ianədən dolayı ayrıca təqdir edilmişdi. Hətta bina edilməsi təsəvvür olunan “İsmailiyyə” binasının müsəddəq [təsdiq olunmuş] plan və nəqşəsi [şəkli] də həman məclisdə divardan asılmışdı.

Bu tarixdən sonra haçan binaya başlanacağını kamali-səbirsizliklə gözləyir, hərdənbir qəzetə sütunlarında, həvadis qismində bu binanın nə surətlə işinə başlanacağını gördükdə, onu maraqla təqib edirdim. Hətta o zamanlar nəşr edilməkdə olan “Tazə həyat” qəzetəsində əlinə yeni qələm almaqda olan acizləri ərzisükran [təşəkkür bildirən] kimi bir şey də yazmışdı.

İsmailiyyənin ilk bina qoymaq mərasimi qayət təntənəli surətdə vəqə olmuşdu.

Taxta dükənlər və budkalar sökülmüş, qapan tərəzusu oradan köçürülmüş, o vəsi [geniş] yerin ətrafına indi çəkilməkdə olan kimi ağac hasar çəkilmiş, torpağı qazılıb dışarı çıxarılmışdı.

Bina qoymaq mərasimində Bakının bir çox əyan və əşrafı, Bələdiyyə rəisi, uprava əzası [üzvləri], Bakı qradonaçalnikı və valisi, mülki və əsgəri bir çox məmurlar və sahibmənsəblər, erməni və rus rəisi-ruhaniləri, Bakıda mövcud rus, erməni, yəhudi, polyak və sairə cəmiyyətlərinin nümayəndələri, bir çox cama-

at xadimi və ziyalıları iştirak edirdilər. Bəzi nitqlər söyləndi, sabiq Bakı qazısı Ağa Mir Məhəmməd Kərim cənabları kəndlərinə xas əzəmətli bir əda ilə ibtida [əvvələ] Rusiya çarı Nikolay və xanədanını dua ilə “İsmailiyyə” binasına başlamasını dualadılar. Bunu mütəəqib [bunun ardınca] “İsmailiyyə” binasına birinci daş qoyuldu. Bu daş da Musa Nağıyev əli ilə qoyuldu. Sonra orada iştirak edənlər də yənə fəxri olaraq “İsmailiyyə” binasına birər daşlar qoydular. Böyləliklə, rəsmi sursətdə “İsmailiyyə”nin tikilməsi başladı.

(bitmədi)

Seyid Hüseyn [Sadiq]

RUS MİLLİ ŞURASININ ƏRZİ-HALI

Rus Milli Şurası Azərbaycan Hökumətinə böylə bir ərzi-hal pişnihad [təqdim] etməyi təhti-qərara almışdır:

Bu axır vaxtlarda bütün azərbaycanlılar həyəcəndədirlər. Müxtəlif qəzetələr xaricdən Azərbaycana təhdid edən təhlükələrdən bəhs edirlər. Camaat arasında başqa xəbərler intişar bulmaqdadırlar [yayılmıqdadır]. Biz isə rus camaatı hamıdan artıq iztirab və həyəcəndə yaşayır deməyə haqlıyıq.

Böylə bir həyəcanlı günlərdə Bakıda nəşr olunan “Bakinskaya jizn” qəzetəsinin avqust ayının 13-də çıxan 10-cu nömrəsində bir məqalədə böylə sətirlər dəxi var idi:

Məgər “Rusiya” tərəfdarları hər nə növ

olursa-olsun qan tökülməsini görmək istəyirlər və məgər qəzetə anlamayırlar ki, könüllülər gələndə cəbhədəki əsgərlərdən başqa Denikin gəlməsinə şad olurlar və əcələ ilə onu gözləyənlərin bir çoxları kəndi arzularına nail olmadan məhv və nabud [puç; yox] olacaqdırlar.

1) Şu sətirlərin məzmununa gəldikdə, hamıdan əvvəl yəqin etməlidir ki, Denikin gələcək olsa çox-çoxlarının məhv və nabud olmasına böyük bir hədə var.

2) Bu hədə “Rusiya” tərəfdarlarının əleyhinə olması məlum olur ki, müəllif bir çox rusların qırılacağı göstərir.

3) Mühərrir bu qırğın-dava vaxtı heç kəsin təqsiri olmadan çox adam qırıla biləcəyi zamanına deyil, hələ Denikin gəlmədən qabaq çox-çoxları bir xüsusda kəndi arzularına nail olmadan əvvəl məhv və nabud olacağını bəyan edir.

4) Məqalənin ümum mənası provokasiya olmayıb da şu qırğının həтта olmasını göstərir.

“Bakinski jizn” təəccüb edir ki, “Rusiya” qəzetəsi hamıya aydın və müəyyən olan bu hadisələri nəzərə almayırlar və anlamayırlar.

“Bakinski jizn” kimin adından və kimin tərəfindən “Rusiya” tərəfdarlarına bu binagüzarlıqları [addımları; sərəncamları] xəbər verir?

Məqalənin məzmunundan, şu işarə və məlumatı Azərbaycan camaatının halına və ya bizə naməlum olub da “Bakinski jizn”ə məlum olan Azərbaycan Hökumətinin qərarına müstənidən [istinadən] ədd etməliyiz [saymalıyıq, qəbul etməliyik].

Rus Milli Şurası “Bakinski jizn”in yazdığı böylə bir məlumatın nə Azərbaycan camaatı fikri və nə də Azərbaycan Höku-

mətinin qərardadı olmasına isnad verməyir.

Fəqət böylə fitnəngiz sözləri yazıb camaatı həyəcana salmağın müqabilində tənbeh olunmamasına Rus Milli Şurası təəccüb edir.

Böylə hallar müsəlləmdir [şübhəsizdir] ki, rus camaat dairələrini həyəcana salıb, külliyyətli bir surətdə Azərbaycandan çıxmalarına bir zəminə hazırlayır.

Bakı Rus Milli Şurası şu yazdıqlarını pişnihad etməyi kəndisinə bir vəzifə bilir.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

General Kori ilə mülaqat [görüş; söhbət]

18 avqustda Bakıdan İngiltərəyə getmədən əvvəl general Kori Rəisi-vükəla [Baş nazir] hüzuruna getmişdir. Burada Xariciyyə, Hərbiyyə və Türüq-Məabir [Nəqliyyat-Rabitə] nazirləri dəxi var imiş. Ümum məsaili-cariyyəyə [cari məsələlərə] aid tulanı [uzun-uzadı] söhbət arasında general Kori bütün məmləkətdə indiki halda möhkəmləşmiş olan nizam və qanunu, həm də hökumətin tutmaqda olduğu möhkəm xətti-hərəkəti məmnuniyyətlə qeyd və davamına ümidvar olduğunu bəyan etmişdir. Buraları buraxdıqda gözəl bir təsir ilə getdiyini və Azərbaycan Hökuməti ilə İngiltərənin şu əlaqəsi qət olmasına [kəsilməməsinə] artıq ümidvar olduğunu bildirmişdir.

General Kori Hərbiyyə nazirinə xitabən Azərbaycan qoşununun qanun, nizam və təlimi nə dərəcədə ona gözəl bir təsirinə olduğunu söyləmişdir. Türüq və

Məabir vəzirinə general Kori şu ağır vaxtlarda hamı xətaları böylə bir müsəlləm [müsbət] və mükəmməl hala bu qədər az bir vaxtda salınmasına kəndi təəccübünü bəyan etmişdir.

Axırda Xariciyyə nazirinə söyləmişdir ki, Xariciyyə Nəzarətində işlər indiki ağır vaxtda artıq şayani-təhsin [alqışa layiq] bir halda davam edir və kəndisinin təsadüf edəcəyi hər cür ağırlıqları həll etməyə qadir və müstəiddir [gücü çatır]. Ələlxüsus şu Nəzarətin sülh tərəfdarı olub da hər bir məsələni sülh yolu ilə həll etməyə çalışması ona artıq dərəcə hüsn-təsirbəxş olduğunu bəyan etmişdir.

Rəisi-vükəla həzrətləri buna cavabən irad etdikləri [söylədikləri] nitqində general Korinin Azərbaycan Hökumətinə olan məhəbbətinə və həmişə ona xeyirxah olmasına görə artıq təşəkkürlər edib generalın səhih-salim İngiltərəyə vürudunu [çatmasını] arzu etmişdir.

İngilislərin getməsinə dair

İngiltərədən gələn təcili hökmə görə Bakıdakı ingilis ştabına bilatəxir [təcili surətdə] kəndi işlərini bitirmək əmr olunmuşdur. Buna binaən [buna əsasən], hər gün aldığımız “Royter” məlumatları avqustun 18-dən etibarən qət olmuşdur [kəsilmişdir].

* * *

Aldığımız məlumata görə, ingilislərin getmələri Londondan gələn binagüzarlığa [sərəncama] görə 5-6 gündən artıq çəkməməlidir. Bu hesabla avqustun 26-na qədər bütün Zaqafqaziyada olan hamı ingilislər getməlidirlər.

Bir izah

“Teleqraf” qəzetəsinin axırncı nömrəsində Gürcü hökuməti ilə Könüllü ordunun nümayəndəsi Baratov ilə olan etilaf [razılıq] xüsusunda bir məlumat verilmişdir. Ən mövsuq [etibarlı] mənbələrdən bizə bu məlumatın tamamilə yalan olmasını xəbər verirlər. Çünki Könüllü ordu ilə Gürcü Hökumətinin miyanında [arasında] böylə bir etilaf olmamışdır və qəzetədə dərc olunan şərtlərlə heç bir vaxt ola da bilməz.

* * *

Bir ay həbsdə qalandan sonra Biçeraxovun kəşfiyyat dəstəsinin rəisi general Razuvayev Azərbaycan məmləkətindən nəfəy [sürgün] edilmişdir.

Çörək qiyməti xüsusunda

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətində avqustun 17-də dəyirmançıların və dünyütəmizləyən zavod sahiblərinin iştirakı ilə bir şura qurularaq çörək qiymətinin ucuzlanması xüsusda müşavirədə bulunmuşdur. Məlum olur ki, un mövcudu yox mənzələsində [dərəcəsi] olmağa görə çörək qiyməti dəxi də qalxması gözlənilir. Şurada qərar qoymuşlar ki, dəyirmançılar Kubana 20 min pud düyü aparıb buğda ilə dəyişsinlər və əlavəyi-əzin [ondan əlavə], bu il buğda məhsulatu yaxşı olmağa görə Azərbaycanda da buğda almağı təhti-qərara almışlar.

İrandan mal gətirilməsi qadağan olmuşdur

İrandan varid olan [gələn] tacirlər xəbər verirlər ki, İran hökuməti xaricəyə mal buraxmağı qadağan etmişdir.

Yüzbaşılarnın məsuliyyətə cəlbə

Bakı İstinaf Məhkəməsi [Məhkəmə Palatası] müddəiyi-ümumisi [prokuroru] Bakı qubernatoruna məlum etmişdir ki:

1) Şamaxı qəzasının Q. Qaşinski cəmiyyətinin yüzbaşısı Mirzəheydər Mirzəqasım oğlu 377 və 378-ci maddələrə görə;

2) Quba qəzasının Mucuq cəmiyyətinin yüzbaşısı Şeyxsəid Hacı oğlu 346-cı maddəyə görə;

3) Quba qəzasının Rük cəmiyyətinin yüzbaşısı Nuru Hacı Babakişi oğlu və onun müavini Zeyd Şirin oğlu, camaat vəkilləri Fəttah İsmayıl oğlu, Nüsrət İsmayıl oğlu və Salman Arzuman oğlunu bir ay müddətinə həbsə almışdır.

Məzkurların [adı çəkilən şəxslərin] təqsiri əsgərlik sinninə [yaşına] dolmuş cavanları gizlətmək olubdur.

Bankın yarıılması

Üç gün əqdəm [qabaq] Poliseyski küçədə Tiflis Əsilzadə Bankının zalına beş nəfər naməlum şəxs daxil olmuşdur. Bunların üçü gürcü və ikisi erməniyə bənzəyirlərmiş.

“Bankın müdiri nəradədir?” deyə bunlardan birisi xidmətçiyə rücu [müraciət] etmişdir. Bu isə bir az şübhəyə düşən kimi olduqda tapança parlaşır.

“Heç kəs yerindən tərənəməsin!” deyə qışqıraraq quldurlar kassaya hücum etmişlərdir.

Kassada 20 manata qədər bon var imiş. Qeyri yerləri də aradıqda 9 min manata qədər də Tiflis parası tapmışlardır.

Bankda gərək imiş çox pul olsun və bunu da bilməyə görə, məzkurlar [deyilən adamlar] kassirdən “Milyonlar nəradədir?” deyə sual etmişlər.

Kassir isə cavabında pulların qeyri banklara göndərilməsini göstərmişdir. Bədənkarlar [cinayətkarlar] şu cavaba kifayət edib bankdan xaric olmuşdurlar.

Bir qaç dəqiqə bu hadisədən sonra banka 2.000.000 (2 milyon) manatdan ziyadə pul gəlmişdir. Görünən budur ki, bədənkarlar bu məbləğdən ötrü gəlmiş imişlər. Məlumdur ki, 10 dəqiqə gec gəlsə imişlər arzularına nail olacaqmışlar.

Hökumət tərəfindən ciddi surətdə aranılırsa, naməlumlar hələ tapılmamışlardır.

Sirkdə axtarış

Şənbə günü avqustun 16-da “Modern” sirkində oyunlar tamama yetdiyi zaman sirk Azərbaycan əsgəri tərəfindən tamam əhatə edilmişdir. Oyunlar qurtarıqda hamıdan başburt tələb etmişlər. Pasportu olanları buraxıb olmayanları toplayıb polisəyə göndərmişlər.

Sui-qəsd

Zavedenski küçədə sükunət edən [yaşayan] polis qorucularının rəisi polkovnik Seyidməhəmməd Süleymanov polisəyə məlum etmişdir ki, avqust ayının 14-də səhər saat 4-də məzkura [deyilən şəxsə] evinə gedərkən Zavedenski küçə ilə dalanın küncündən naməlum bir nəfər güllə atmışdır. Güllə döşündən dəymişdir.

AZƏRBAYCANDA

Lənkəranda

Lənkəran general-qubernatoru Cavad bəy Məlik-Yeqanov tərəfindən Lənkəran-

da böylə bir müraciətnamə nəşr edilmişdir:

“Lənkəran və Muğan əhalisinə

Vətəndaşlar! Tam iki il davam edən Lənkəran nahiyəsində və Muğanda anarşiya başsızlığı sizə böyük zərərlər yetirmişdir.

Muğanla heç bir əlaqəsi olmayan Suxorukov və rüfəqası [yoldaşları] kimi yabançılar vaxtdan istifadə edərək sizi xış və kotandan ayıraraq, əllərinizə silah verib səngərlərə göndərərək, yek-digərinizə [bir-birinə] atəş açıdıraraq, özləri üçün müşkül vaxtda dəryaya qaçmağa vaxt ayıraraq, özlərinə talan etdiyi şeyləri dəxi qaçırtmağı asan etsinlər. İştə bu gün Muğanın ali fikirli zəhmətkeş camaat vəkilləri ayın 10-da Lənkəranda toplaşaraq fəvqəladə iclasında əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə Azərbaycan Hökumətinin qanuni haqlarını tanıyıb və təslim olmağa razılıq veriblər.

Vətəndaşlar! Sizi dəvət edirəm ki, bu gündən keçmiş ədavəti yaddan çıxarıb yenidən asudə öz zəhmətkeş həyatınıza şüru edəsiniz [başlayasınız]. Bütün aranızda olan işlərin təhqiqatında bulunmayıb, fəqət tamamilə Lənkəran uyezdini həyat öz adı qaydasına gəlincəyə qədər idareyi-əsgəriyyədə [hərbi rejimdə] qərar verirəm.

İştə, qadağan olunur:

1. Müfəttislik [fittəkarlıq] edib Azərbaycan Hökumətinin hərəkətinə zidd dağınıqlar;
2. İznisiz silah daşımaq və müsəlləh şəhərə girmək;
3. Ərzaq və qeyri mühüm şeylərin qiymətini artırmaq;
4. Havayı güllə atıb xalqın istirahətini pozmaq;

5. Şəhərin küçələrində sərxoş halda gəzmək;

6. Şəhərin küçələrində axşam saat 10-dan sonra gəzmək;

7. Talan olunan və xəzinə malı alıb-satmaq, əhalidə olan əsgəri şeylər və ləvazimi-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] bilatə-xir [dərhal] hökumətə təslim edilməlidir.

Yuxarıda yazılan maddələri pozanlar şiddətli cəzaya uğrayacaqlar. Böylə cəzalara talançı, qətl və qarət və oğurluq edənlər də məhkum ediləcəklərdir.

Məlum olsun ki, demokratiya əsası ilə təşkil olunmuş Azərbaycan Cümhuriyyə-tində bütün vətəndaşlar bilafərqi-millət və məzhəb [millət və məzhəb fərqi olma-dan] qanun nəzərində müsavidir [bəra-bərdir].

İdarələrdə hər cür ərizələr və şika-yətlər türk və rus dilində qəbul olunur.”

(imza)

ERMƏNİSTANDA

Parlamento seçkiləri

Məlum olduğu üzrə, Ermənistanda seçki işləri ancaq daşnak fırqəsi əlində olmuşdur. Gərək təşkilatsızlıqları saiqəsi [səbəbi] ilə, gərək az olmaları səbəbinə sosialistlər seçkilərdə dirilik hərəkəti gös-tərə bilmədikləri kimi, kadetlər də seç-kilərə boykot elan etmişdir.

Daşnak mübəlligləri [təbliğətçiləri] öz siyahıları “nömrə 1”ə səs verilməsinə təbliğət etdikdə, əhalini, xüsusən müsəl-man və erməni qaçqınlarını inandırılar-mış ki, hər kəs daşnak siyahısına səs ver-

sə çörək (ətmək) alacaq, səs verməyənlər isə məhrum ediləcəklərdir.

Müsəlman əhalisinin parlamento seç-kilərində iştirakı bütün-bütünü qeyri-təbii bir qərar üzrə icra edilmişdir. Seçki siya-hılarına müsəlman əhalisi yazılmamış-lardır və yazılmaları və siyahılara düşmə-ləri də imkan xaricində imiş. Zira, axırcı hadisələrdən sonra ətrafa dağılıb qaçmış müsəlman əhalisi kəndi yurdlarına qayıt-mamışlardır. Müsəlman deputatları əha-linin yurdlarına qayıtmalarını və başqa şu yollu mümaniətlər [maneçilik] təşkil edən səbəbləri irəə ilə [göstərməklə], mü-səlman əhalisi üçün iki-üç ay sonra yeni seçki tərtib verilməsini rica etmişlərsə də, hər dürlü təzyiqlə siyahılarını təq-dim etməyə məcbur edilmişlərdir və 4 gün vaxtı-müəyyəndən [təyin olunmuş vaxtdan] gecikməsinə baxmayaraq müsəl-man siyahıları “qanuna müvafiq” hesab edilərək qəbul olunmuşdur. Müsəlman-lara Parlamentoda 11 məbus yeri veri-ləcəyini vəd edən bəzi erməni hökuməti üzvlərinin itminanına [xatircəmlik verməsi-nə] rəğmən, müsəlman əhalisinə ancaq 2 məbus yeri verilmişdir.

Əhvali-maliyyə

Ermənistanın maliyyə işləri qayət müş-külət içindədir. Azərbaycan Cümhuriyyə-ti taxıl, neft cövhəri, mazut və başqa ma-yehtac [ehtiyac malları] verməklə Ermə-nistana böyük müavinətlər edir, pulları olmadığına görə, Ermənistandan alınan əşyaya qarşılıq təminat çeklərlə (ban-knotlarla) icra edilir. Şu çeklər Dövlət Bankı namına verilir. Erməni Cümhu-riyyəti xidmətçi və məmurlarının bir ço-xu neçə aylardır ki, maaş almayırlar.

Mədaxil mənbəyi Ermənistanda çox azdır. Onlardan ən başlıcasını Qulp duzlaqlarını hesab etmək olar. Nəhayət aşağı qiymətə əhalidən həcz [müsadirə] edilən Gürcüstan pambıq məhsulətində da Ermənistan Cümhuriyyəti üçün arakəsmədə bir mədaxil mənbəyi olmuşdur.

Onu da qeyd etməlidir ki, Ermənistan Hökuməti həczziyyat işlərində böyük sui-istemallar [sui-istifadələr] rəva görməkdir. Əhalinin bütün mayehtacı həcz edilir. Xüsusən həczziyyat işlərində müsəlmanlarla sui-müamilədə [pis rəftarda] bulunaraq onların haqq və hüququ heç nəzərə alınmayı.

Bu yaxın zamanda kəndi paralarını buraxmaq üçün Erməni Hökuməti təşəbbüsdə bulunur. Həman paralar İtaliyada düzəldilmiş erməni çapxanalarından birində çap ediləcəkdir.

TEATRO [VƏ] MUSIQI

Bu gün avqustun 20-də Suraxanıda Əbdülhüseyn Heybətadəninin təhti-idarəsində [başçılığı altında] Əmirhacıyan səhnə həvəskarları tərəfindən Əmirhacıyan xüsusi müdafiəyi-millî könüllü təşkilatı nəfinə [xeyrinə] olaraq Benkendorf teatrosunda mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır: “Axşam səbri xeyir olar”, “Bizim kirayənişin özün[ü] öldürdü”.

Bundan əlavə, fasilələrdə leksiya oxunacaqdır.

“Zorən təbib”

Balaxana, Sabunçu dairələrində çalışan müsəlman işçi qardaşlara elan edilib

ki, işbu ağustos ayının 21-də cümə axşamı Balaxana krujokunda Əmirhacıyan həvəskarları tərəfindən Əbdülhüseyn Heybətadəninin təhti-idarəsində olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır “Zorən təbib” – dördpərdəli komediya. Fasilələrdə musiqi tərənnüm edəcək və milli şərqlər oxunacaqdır.

*Müdiri-məsul:
Zülfüqar Fərəc*

Bəhri-Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

İtibdir

Abbasmirzə Məhəmməd bəy oğlunun 9-cu polis idarəsindən aldığı pasportu itib, etibardan saqıtdır [etibarsızdır].

7472

İtibdir

Əkbər Əsgər oğlunun İrəvan qəzası Baş Noraşendən aldığı pasportu itib, etibardan saqıtdır.

7469

İtibdir

İmaməli İsa oğlunun İrəvan qəzası Baş Noraşendən aldığı pasportu itib, etibardan saqıtdır. Həmin pasportda həddi-buluğa çatmamış Xanlar adında bir qardaşı da qeyd olunmuşdur.

7474

Doktor

M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələn üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Müvəqqəti müdir:

Xəlil İbrahim

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Hökumət Teatrosu
axşam tamaşası**

səh. 355. “Müsbəti-Fəxrəddin”: Nəcəf bəy Vəzirovun əsəri.

**Azərbaycan
Məclisi-Məbusanında**

səh. 356. “Məsaili-yövmiyyə”: qəzetdə bu sətirin yeri səhv düşmüşdür.

“cinayətlərə biçiləcək cəzaların”: qəzetdə “cəzaların” yerinə “qanunların” getmişdir.

Dağıstanda

səh. 362. “Kronverski caddədə olan gözəl məscidlərini”: söhbət Sankt-Peterburq Cümə məscidindən gedir. Rusiya imperiyasının əsas məscidi olan bu məscid 1909-1920-ci illərdə inşa edilmişdir. Məscidin inşası üçün lazım olan vəsait Rusiya müsəlmanlarının, həmçinin Azərbaycandan Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Murtuza Muxtarov və başqalarının ianələri hesabına toplanmışdı.

Mətbuat

səh. 363. “Zaqafqaziya cümhuriyyətləri məsələsi məsaili-yövmiyyə sırasına keçənədək...”: burada, Zaqafqaziya cümhuriyyətləri məsələsinin Paris Konfransının gündəliyinə alınmasından söhbət gedir.

Bakı xəbərləri

səh. 368. “Şamaxı qəzasının Q. Qaşinski cəmiyyətinin”: qəzetdə “Q. Qaşinski” yerinə “N. Qoşunski” getmişdir; Qaraqaşlı kəndi nəzərdə tutulur.

“Poliseyski küçə”: Bakıda “Köhnə polis” küçəsi, indiki Yusif Məmmədəliyev küçəsi nəzərdə tutulur.

səh. 369. “Zavedenski küçə”: Bakıda, indiki Neftçi Qurban küçəsi.